

УДК 355.45:351.746.1

*Р. С. КУЛІШ, викладач кафедри оперативного мистецтва
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)*

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИКОРДОННО- ПРЕДСТАВНИЦЬКОГО АПАРАТУ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Стаття узагальнює діяльність прикордонно-представницького апарату прикордонного загону щодо забезпечення режиму державного кордону.

У статті викладено основні заходи, які проводяться у прикордонно-му загоні із забезпечення режиму державного кордону, діяльність прикордонно-представницького апарату прикордонного загону щодо здійснення контролю за дотриманням порядку перетинання державного кордону, порядок утримання державного кордону України, порядок здійснення господарської діяльності на державному кордоні України.

Ключові слова: режим державного кордону, прикордонно-представницький апарат прикордонного загону.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна, як і будь-яка суверенна держава, має свій державний кордон, охорона та захист недоторканності якого є однією з функцій держави. Наша країна не має жодних територіальних претензій до сусідніх держав, проводячи політику миру й добросусідства. Разом з тим вона піклується про зміцнення своєї національної безпеки, одним із напрямів якої є охорона та захист державного кордону, що закріплюється у нормативно-правових актах України.

У статті Закону України "Про державний кордон України" вказується, що прикордонні питання із суміжними державами вирішуються Україною на основі взаємності і добросусідства. Обов'язковою умовою добросусідських відносин є передусім підтримання на державному кордоні його режиму.

Забезпечення режиму державного кордону України є невід'ємною частиною загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки і здійснюється під час його охорони та захисту на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах, у повітряному просторі військовими формуваннями та правоохоронними органами держави з метою забезпечення його недоторканності.

Для вирішення питань, пов'язаних з підтриманням режиму державного кордону України, урегулювання прикордонних інцидентів та сприяння у виконанні договорів і угод України з суміжними державами створений та удосконалюється інститут Прикордонних Уповноважених (Представників) України [1].

Метою статті є узагальнення та розкриття діяльності прикордонно-представницького апарату прикордонного загону щодо забезпечення режиму державного кордону.

Мета дослідження обумовлює вирішення такого завдання: на основі глибокого й усебічного аналізу накопиченого досвіду оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону Західного регіонального управління дослідити та розкрити діяльність прикордонно-представницького апарату прикордонного загону щодо забезпечення режиму державного кордону.

Виклад основного матеріалу дослідження. У даній статті:

проаналізовано діяльність прикордонно-представницьких апаратів органів охорони державного кордону Західного регіонального управління щодо забезпечення режиму державного кордону;

розкрито діяльність прикордонно-представницького апарату прикордонного загону щодо забезпечення режиму державного кордону.

Діяльність Прикордонних Представників України в міжнародно-правовому аспекті можна розглядати як одну з форм взаємовідносин між суміжними державами, як засіб мирного вирішення прикордонних спорів та інших питань, які виникають на кордоні.

Прикордонні Представники у своїй діяльності використовують такі форми:

контроль за дотриманням режиму державного кордону;

листування з Прикордонними Представниками суміжної держави;
прикордонно-представницькі зустрічі;
спільні засідання;
розслідування прикордонних інцидентів і випадків на державному кордоні;

діяльність у надзвичайних ситуаціях [2].

Однією з важливих функцій Прикордонних Представників України є забезпечення режиму державного кордону.

Досвід діяльності Прикордонних Представників підтверджує, що там, де надійно забезпечується режим державного кордону, підтримується порядок на державному кордоні, там менше умов для виникнення конфліктних ситуацій.

Режим державного кордону України визначається Законом України “Про державний кордон України” та іншим законодавчим актами й міжнародним договорами з суміжними державами.

Підтримання режиму державного кордону полягає в попередженні та припиненні порушень порядку, визначеного Законом України “Про державний кордон України”, іншими актами законодавства України та міжнародним договорами України з питань режиму державного кордону.

Прикордонні Представники щодо підтримання режиму державного кордону здійснюють:

контроль за утриманням державного кордону України;

контроль за провадженням різних робіт, промислової та іншої діяльності на державному кордоні України, визначених Законом України “Про державний кордон України”, іншими актами законодавства України і міжнародними договорами України;

контроль за порядком перетинання державного кордону України;

контроль за плаванням і перебуванням українських та іноземних невійськових суден і військових кораблів у територіальному морі та внутрішніх водах України;

контроль за заходженням іноземних невійськових суден та військових кораблів у внутрішні води і порти України та перебування в них [2].

Начальник прикордонного загону, який є Прикордонним Представником України, визначає заходи щодо забезпечення режиму державного кордону. Ці заходи відображаються в наказах (розпорядженнях) начальника прикордонного загону на охорону державного кордону, документах Прикордонних Представників та інших службових документах.

Уся інформація про стан режиму державного кордону на визначеній ділянці державного кордону надходить до Прикордонного Представника, який вживає заходів щодо подальшого удосконалення контролю за режимом державного кордону.

У прикордонному загоні основними заходами щодо забезпечення режиму державного кордону є:

утримання в належному стані державного кордону, прикордонних знаків і прикордонних просік;

забезпечення дотримання правил користування прикордонними водами, які перетинають державний кордон, залізничним та шосейними дорогами;

забезпечення підтримання полювання, лісового та сільського господарства, гірничої справи;

забезпечення підтримання правил плавання та рибної ловлі в прикордонних річках і озерах, каналах, по яких проходить державний кордон; роз'яснювальна робота змісту договорів та угод щодо режиму державного кордону серед особового складу та місцевого населення;

збір, вивчення та узагальнення даних про стан режиму державного кордону на ділянці відповідальності;

робота Прикордонних Представників щодо попередження конфліктних ситуацій на державному кордоні та своєчасного їх вирішення.

Діяльність прикордонно-представницького апарату прикордонного загону щодо здійснення контролю за дотриманням порядку перетинання державного кордону полягає:

у запобіганні та недопущенні його перетинання особами та транспортними засобами поза пунктами пропуску через державний кордон або в пунктах пропуску незаконним шляхом;

організації та здійсненні у взаємодії з митними й іншими компетентними органами прикордонного контролю та пропуску осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна в пунктах пропуску через державний кордон;

дотриманні встановленого порядку та правил під час здійснення пропуску осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна через державний кордон у пунктах спрощеного пропуску через державний кордон;

проведенні заходів згідно з вказівками вищого командування щодо тимчасового обмеження або припинення руху через державний кордон на його конкретній ділянці.

Порядок утримання державного кордону України регламентований міжнародним договорами України з суміжним державами. Він містить:

порядок контролю та догляду за прикордонними знаками, утримання в належному стані прикордонних просік;

порядок спільних перевірок стану прикордонних знаків і прикордонних просік;

порядок спільних перевірок проходження державного кордону;

порядок ремонту та відновлення пошкоджених, зруйнованих, втрачених або переміщених прикордонних знаків.

Відповідно до міжнародних договорів прикордонно-представницький апарат органу охорони державного кордону спільно із суміжною стороною утримують державний кордон у такому порядку, щоб розміщення, вигляд, форма, розміри та фарбування прикордонних знаків, ширина та чистота просік відповідали всім вимогам, які витікають з документів демаркації кордонів та інших документів, які визначають проходження державного кордону на місцевості.

Установлено такий порядок догляду за прикордонними знаками: кожна сторона забезпечує догляд за прикордонними знаками, розміщеними на її території; за прикордонними знаками, розміщеними на державному кордоні (залежно від нумерації знаків), за знаками з парною нумерацією – одна Сторона, за знаками з непарною нумерацією – інша.

Догляд за прикордонними знаками розподіляється між прикордонно-представницькими апаратами таким чином:

1) за прикордонними знаками, які знаходяться на території України, догляд забезпечує українська Сторона;

2) за прикордонними знаками, які знаходяться на території суміжної держави, догляд забезпечує суміжна Сторона;

3) за полігонометричними стовпчиками та монолітами, установлені на самому державному кордоні, догляд здійснюють:

за знаками з парною (непарною) нумерацією – українська Сторона;

за знаками з непарною (парною) нумерацією – суміжна Сторона [3].

Прикордонно-представницький апарат органу охорони державного кордону спільно із суміжною стороною повинні зберігати в стані видимості державний кордон по всій його довжині.

Для цього вздовж усього державного кордону, де є ліси, кущі, високі трави, прокладається прикордонна просіка, ширина якої визначається договорами (угодами), визначеною шириною в обидва боки від кордону, яка

повинна утримуватися в повному порядку і за необхідності очищатися від чагарників та інших заростей, що заважають видимості. Зведення споруд, не призначених для охорони кордону, забороняється. Кожна сторона своєчасно проводить очистку цієї смуги на своїй території. Представники відповідних органів обох сторін повідомляють один одного про початок робіт з очистки прикордонної просіки не пізніше як за 10 днів до їх початку.

Стан, розміщення прикордонних знаків і стан прикордонних просік кожною стороною перевіряються згідно зі своїм рішенням. Крім односторонніх оглядів, прикордонно-представницьким апаратом органу охорони державного кордону спільно із суміжною Стороною періодично проводяться спільні контрольні огляди прикордонних знаків і просік. З цією метою прикордонно-представницьким апаратом органу охорони державного кордону спільно із суміжною стороною відпрацьовується графік перевірки прикордонних знаків і стану видимості проходження кордону. За взаємної згоди та необхідності можуть проводитись додаткові спільні огляди.

За результатами контрольних оглядів складається акт у двох примірниках, один – українською мовою, другий – мовою суміжної держави, а також перелік зауважень щодо позначення державного кордону, визначених під час проведення спільного огляду прикордонних знаків і перевірки стану утримання державного кордону на суші від прикордонного знаку № ... до прикордонного знаку № ...

Відновлення втрачених, зруйнованих або пошкоджених знаків проводиться тією стороною, на території якої знаходяться ці знаки, або за якою вони закріплені в присутності другої сторони, про що остання повідомляє в терміни, установлені угодою. Про відновлення прикордонного знаку складається акт у двох примірниках, один – українською мовою, другий – мовою суміжної держави. При відновленні прикордонного знаку потрібно звертати увагу на те, щоб розташування його не змінювалось.

На річкових і гірських ділянках державного кордону під час відновлення або встановлення прикордонних знаків, пошкоджених або знищених повеннями, завалами, попереднє їх місце розташування відновлюється відповідно до договорів; дозволяється у виключних випадках їх змінювати, не змінюючи при цьому проходження державного кордону, та встановлювати їх у місцях, які гарантують збереженість. Такого роду переміщення прикордонних знаків дозволяється лише за згодою сторін.

За результатами такої зміни Прикордонні Представники доповідають вищим посадовим начальникам і з їх санкції проводять відновлювальні

роботи. На знову поставлений прикордонний знак складаються протокол прикордонного знаку та схеми-кроки, які за формою та змістом повинні відповідати документам демаркації та редемаркації. Указані документи складаються українською та мовою, яка прийнята в суміжній державі.

Для проведення робіт з відновлення, перенесення прикордонних знаків запрошуються з військових оперативних командувань топографи-спеціалісти.

У разі необхідності Прикордонні Представники за взаємною згодою (якщо це передбачено угодою) можуть установлювати додаткові прикордонні знаки, не змінюючи при цьому проходження державного кордону. На них оформляються такі ж документи, як при перенесенні прикордонних знаків.

Роботи з ремонту прикордонних знаків, закріплених за тією, чи іншою стороною, проводяться самостійно, без участі іншої сторони.

Господарська діяльність на державному кордоні України (судноплавство, користування водними об'єктами для потреб лісосплаву та інші види водокористування, створення гідроспоруд, провадження інших робіт у внутрішніх водах України, користування землею, лісами, об'єктами тваринного світу, ведення геологічних розвідувань та інша господарська діяльність) здійснюється з урахуванням особливостей режиму державного кордону України відповідно до законодавства України та чинних міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Умови здійснення на державному кордоні України господарської діяльності визначаються відповідними органами державної влади України з урахуванням місцевих умов згідно з вимогами закону.

У випадках і в порядку, передбачених законом, сполучення через державний кордон України на окремих ділянках за рішенням Кабінету Міністрів України може бути тимчасово обмежено чи припинено або встановлено заходи карантину для людей, тварин, вантажів, насінневого, садівного матеріалу та іншої продукції тваринного і рослинного походження, що перетинають державний кордон України.

Контроль за здійсненням усіх видів господарської діяльності на державному кордоні полягає в організації та здійсненні оперативних і режимних заходів з метою недопущення, виявлення та припинення порушень режиму державного кордону, пов'язаних з порядком судноплавства, користування водними об'єктами, будівництва різних гідроспоруд, вико-

нання інших робіт в українській частині вод прикордонних річок, озер та інших водоймищ, користування землями, лісами, ведення гірничої справи, геологічних розвідок та іншої господарської діяльності.

Прикордонні Представники зобов'язані вживати належних заходів для того, щоб при користуванні прикордонними водами дотримувались права й інтереси іншої сторони, піклуватись про те, щоб прикордонні води утримувались у належній чистоті, не піддавались будь-яким забрудненням.

Прикордонні Представники через підпорядкованих їм посадових осіб спостерігають за підтриманням установлених договорами й угодами правил судноплавства в прикордонних водах. Як правило, судноплавство дозволяється по навігаційному фарватеру незалежно від проходження державного кордону.

Човнам дозволяється плавати тільки до лінії державного кордону, не перетинаючи його. Плавзасоби можуть причалювати до берега суміжної держави тільки у разі стихійного лиха, коли їм та громадянам, які в них перебувають, загрожує небезпека. З боку суміжної держави їм повинна надаватись необхідна допомога. Рибальство дозволяється тільки в межах прикордонних вод своєї держави.

Прикордонно-представницький апарат органу охорони державного кордону спільно із суміжною стороною співпрацюють і вживають спільних заходів на прикордонних водах і територіях, які затопляються під час повеней, з метою забезпечення стабільного проходження державного кордону, узгоджуючи витрати, пов'язані з ними. Дане співробітництво реалізується шляхом:

- 1) погодження спільних заходів, які стосуються будівництва або експлуатації водних споруд на прикордонних водах;

- 2) обміну інформацією, досвідом, думками і т. ін.

З метою попередження зміни русла прикордонних річок, джерел і каналів їх береги повинні укріплюватись. Ці роботи проводить та несе відповідні витрати держава, якій належить берег, якщо угодою не передбачений інший порядок.

У випадку зміни положення русла прикордонних річок штучним шляхом або в результаті стихійного лиха Прикордонні Представники можуть спільно, на рівних правах виправити русло, якщо це буде визнано необхідним. Ці роботи, як правило, проводяться змішаними комісіями, які встановлюють порядок роботи, закупівлі необхідних матеріалів, покриття розходів на проведення даних робіт. Жодна держава в односто-

ронньому порядку не може змінити русло прикордонної річки, джерела, каналу.

У разі виявлення в прикордонних водах або на березі річки яких-небудь невідомих предметів вживають заходів до відновлення їх належності. Упізнання виявлених у прикордонних водах або на березі прикордонної річки трупів людей, а також установлення належності трупів тварин за необхідності здійснюється спільно Прикордонними Представниками обох сторін.

Прикордонні Представники у разі необхідності інформують один одного про рівень і кількість води в прикордонних річках з метою запобігання паводкам та іншим виявам стихії.

У разі ненавмисного порушення режиму державного кордону, здійсненого з господарсько-побутовими цілями, порушників режиму кордону затримують. За фактом порушення режиму кордону проводиться одностороннє розслідування, за матеріалами якого подається письмова претензія Прикордонному Представнику суміжної держави з проханням до суміжної держави щодо вжиття заходів до винних та недопущення подібних фактів у майбутньому. Якщо є безсумнівні речові докази порушення режиму державного кордону з боку суміжної сторони, проводиться спільне з суміжною стороною розслідування.

Прикордонні Представники надають допомогу органам мисливського господарства з метою недопущення під час полювання порушення режиму кордону та пострілів у бік суміжної держави.

На лісових ділянках державного кордону проведення всіх робіт не повинно завдавати збитків лісовому господарству України та суміжної держави. У разі виникнення пожеж вживають заходів щодо їх ліквідації та недопущення переміщення вогню на суміжну територію. Про виникнення пожежі інформується Прикордонний Представник суміжної держави.

Висновок. У цій статті ставилась мета на основі глибокого й усебічного аналізу накопиченого досвіду оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону Західного регіонального управління дослідити та розкрити діяльність прикордонно-представницького апарату прикордонного загону щодо забезпечення режиму державного кордону.

Прикордонні Представники, здійснюючи контроль за виконанням угод щодо режиму державного кордону, повинні вживати заходів з утримання державного кордону та притягати до відповідальності осіб, визнаних винними в переміщенні, пошкодженні або знищенні прикордонних

знаків, не допускати з боку установ, організацій, підприємств та окремих громадян України, у тому числі військовослужбовців, таких дій, які б могли порушити порядок на кордоні та завдати шкоди інтересам України та суміжній держави.

Усі заходи поблизу державного кордону повинні проводитись з урахуванням конкретної обстановки й особливостей ділянки, щоб не дати підстав суміжній стороні заявити претензії.

Матеріали, викладені в статті, зможуть надати допомогу під час підготовки прикордонно-представницьких апаратів органів охорони державного кордону з питань дотримання режиму державного кордону, навчання слухачів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Пропонуємо **напрямами подальших досліджень** вважати: розробку алгоритму роботи прикордонно-представницького апарату органів охорони державного кордону у випадку порушення режиму державного кордону та розробку рекомендацій прикордонно-представницькому апарату прикордонного загону щодо забезпечення режиму державного кордону.

Список використаної літератури

1. Про затвердження положення про Прикордонних Представників України та їх апарату. Склад прикордонно-представницького апарату України : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 06.03.2009 № 190.

2. Про схвалення методичного посібника з організації прикордонно-представницької діяльності у Державній прикордонній службі України : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 16.02.2010 № 110.

3. Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини та співробітництво.

Рецензент – кандидат військових наук, доцент Залож В. В.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2013.

Кулиш Р. С. Деятельность погранично-представительского аппарата пограничного отряда по обеспечению режима государственной границы

Статья обобщает деятельность погранично-представительского аппарата пограничного отряда по обеспечению режима государственной границы.

В статье изложены основные мероприятия, проводимые в пограничном отряде по обеспечению режима государственной границы, деятельность погранично-представительского аппарата пограничного отряда по осуществлению контроля за поддержанием порядка пересечения государственной границы, порядок содержания государственной границы Украины, порядок проведения хозяйственной деятельности на государственной границе Украины.

Ключевые слова: *режим государственной границы, погранично-представительский аппарат пограничного отряда.*

Kulish R. S. The activities of the border representative personnel of the border detachment in order to ensure state border regime

The article summarizes the activities of the border representative personnel of the border detachment in order to ensure state border regime.

The article describes the main activities taken in the border detachment in order to ensure state border regime; the activities of the border representative personnel of the border detachment with regards to monitoring and following the procedure of state border crossing; procedures of maintenance of the state border of Ukraine and carrying out economical activity at the state border of Ukraine.

Keywords: *state border regime, border representative personnel of the border detachment.*